

Valguse Kaja

Eesti Pimedate Liidu infoleht
Kevad 2017

Eessõna: Eesti Pimedate Liit on 95-aastane!

Ago Kivilo, juhatuse esimees

Eesti Pimedate Liit sai oma alguse 95 aastat tagasi. Palju õnne meile ja jaksu ka edaspidi nägemispuudega inimeste huvide eest seista!

Kuid tuleme siiski tänapäeva tagasi. Sel aastal on liidu tegevuse keskpunktis nägemispuudega laste ja täiskasvanute haridus. Teema on keeruline, kuid loodame kui mitte enamasti siis vähemasti nägemispuudega inimeste hariduse valukohti teadvustada ja neile otsustajate tähelepanu juhtida. Sellest ajakirjanumbrist võite lugeda intervjuud Tartu Emajõe Kooli uue direktori Kristel Metsaga.

Põletavaid teemasid on teisigi. Jätkuvalt on meie südamel ligipääsetavus. Eelmisel aastal valmis liidu eestvedamisel juhend, kuidas luua nägemispuudega inimeste jaoks ligipääsetav keskkond. Selles vallas töö jätkub. Ajakirjast leiab Artur Räpi artikli veebilehtede ligipääsetavusest nägemispuudega inimeste jaoks. Reisimise ligipääsetavuse tagamist avab Jakob Rosin.

Küsi liidust ka meie uut voldikut „Kui kohtad nägemispuudega inimest“! Ja oluline on kalendrisse ära märkida, et Eesti Pimedate Liidu suvekool toimub sel aastal 30. ja 31. mail Käsmus Lainela puhkekülas. Head lugemist ja peatselt kohtumiseni!

Tunnustus „Aasta tegu 2016“

Juba viiendat aastat tunnustas Eesti Pimedate Liit neid inimesi, asutusi ja organisatsioone, kes on eelneva aasta jooksul aidanud nägemispuudega inimeste elukvaliteeti parandada. Tunnustused anti üle 14. oktoobril 2016 tänuseminaril Tallinna Õpetajate Majas. Tunnustuse said:

Ülemiste kaubanduskeskus, kes on pidanud oluliseks seda, et ostlemisvõimalused laieneksid ka nägemispuudega inimestele.

Martin Algu näidendi „Kes kardab pimedat?“ kirjutamise ja Jaanika Juhanson näidendi Terateatris lavastamise eest.

Lääne Päästekomando Haapsalu päästekomando, mille päästjad leidsid oma põhitöö kõrvalt aega, et kontrollida Haapsalu nägemispuudega inimeste kodudes küttekollete korrasolekut ja suitsuandureid.

Balti Kaitsekolledžiga seotud ühendus BaltGirls, kes kinkis nägemispuudega lapsi õpetavale Tartu Emajõe Koolile ülivajalikud rütmipillid.

Ellen Teemus, kes Aleksandr Stroganovi mononäidendi „Triikija“ originaalteksti spetsiaalselt nägemispuudega inimestele kohandas ja meisterlikult kirjeldusetendusena esitas.

Keskkonnaameti keskkonnahariduse osakonna spetsialist Merike Palginõmm, kes korraldas Pärnumaa nägemispuudega inimestele elamusrikkaid loodusretki.

OÜ Raeoptika, kes on edendanud Lõuna-Eesti Pimedate Ühingu arvutiklassi tööd.

Kondiiter Maire Meldre, kes on Lõuna-Eesti Pimedate Ühingu tegevust toetanud.

Lauldes on lennanud aastad

Rita Puidet

Foto: Lõuna-Eesti Pimedate Ühingu lauluansambel Tartu raekoja saalis.

Laulul on suur vägi. Ega muidu sajad lauljad laulukaare alla koguneks või tuhanded neid kuulama tuleks. Laulu vägi on nagu magnetiga tõmmanud ka pimedaid lauljaid – Lõuna-Eesti Pimedate Ühingu lauluansambel on tegutsenud 60 aastat. Seda juubelit tähistati 2016. aasta detsembri alguses kauni kontserdiga.

Praegusele lauluansamblile on eelnenud mitu pimedate inimeste muusikakollektiivi. Neist on Tartu Ülikooli haridusteaduskonna kursusetöös kirjutanud Lea Salumäe, kes on ise ka lauluansamblit juhendanud. Ta kirjutab: „Lauljate suureks muusikaliseks mõjutajaks on olnud Leili Sarapuu, keda peetakse pimedate laulu emaks“.

Aastakümneid nägemispuudega inimeste laulukoori juhatanud tallinlanna Leili Sarapuu on öelnud, et ta on kogenud pimedate inimese laulus palju enam hingevalgust kui nägija laulus. Suure sünnipäeva puhul saatis ta lauljatele südantsoojendava õnnitluse: „Kallid, jääte igaveseks mu südamesse! Palju õnne! Jaksad laulda, jaksad elada ka!“.

5. mail 1956 lõi Arvo Kunder Tartus pimedate ühingu õppe-tootmiskombinaadis naisansambli. Enne seda tegutses juba pimedate segakoor ja meesansambel, kes lõpetas lauljate puuduse tõttu tegevuse 1980ndate alguses. Allesjäänud lauljad liitusid hiljem naisansambliga.

Naisansambel alustas kuue liikmega. Pärast kolm aastat proove ja esinemisi saavutati Balti pimedate ühingute isetegevusülevaatusel Kaunases esikoht. Esimesel üleliidulisel taidlusfestivalil omistati ansamblile I kategooria. Need 60 aastat on justkui märkamatult möödunud: ikka uusi laule õppides ja kuulajate ette tuues.

Lauluansamblit on juhendanud Arvo Kunder, Tiiu Lõhmus, Kristi Treimann ja lühemat aega Kätlin Jädal, Lea Salumäe, Helika Gustavson-Rätsep ja Julia Krõlenko.

Oktoobrist 2014 on lauljaid juhendanud Marlene Leopard. Nad kõik nõustuvad pool sajandit pimedate muusikutega tegelenud Leili Sarapuuga, kelle sõnul mängib nägemispuudega inimeste elus muusika palju suuremat osa kui nägijate elus.

Alates 1977. aastast on ansamblis laulnud Jelena Kudrjašova, kes sünnipäevakontserdil esines ka solistina. Juba aastaid on ta olnud ansambli vanem. Ansamblis on kümme lauljat, kolm meest ja seitse naist. Nägijad on neist neli, sh Maila Jürgenson, kes ansambli esinemistel Lydia Koidula, Ernst Enno, Anna Haava, Paul-Eerik Rummo jt luuletusi loeb.

Laulud kõnelevad õnnest, üksteise hoidmisest, hoolimisest. Lauljad kinnitavad, et nende lemmiklaulud on „Võta kaasa päike“ ja „Mu süda usub õnne“. Kindlasti kuulub ansambli kavasse ka ajakohaseid laule nagu detsembris jõululaule ja kevadel laule looduse tärkamisest.

Jelena ütleb, et laulmine pakub pimedale tegevust ja nõuab vaimu virgutavat pingutust. Tänu laulmisele on nad saanud sõita Eestist kaugemale ja sattunud erilistesse paikadesse, kus nad on saanud end proovile panna. „Hea õnnestumine tõstab enesetunnet. Kui meid sel suvel kultuurifestivalil tunnustati, võisime südamerahuga tõdeda, et me ei ole kõige halvemad.“

Sünnipäevakontsert oli kingitus kõigile: otseselt saalis viibijatele, lauljatele ja juhendajatele, kaudselt heliloojatele ja tekstikirjutajatele. Sõna võttis sünnipäevalast õnnitlema tulnud linna Umas Klaas. Ta tänas laulude eest, mida raadiost enam ei kuule, aga mis on inimeste südames. Kontserdil sai kuulda näiteks Heldur Jõgioja laulu „Tšaikovski pink“.

Oma tervituse olid saatnud ansambli juhendajad Lea Salumäe Soomest, Julia Krõlenko Inglismaalt ja haigestunud Helika Gustavson-Rätsep. Ansambli vanem Jelena võis vaid kommenteerida, et ansambli juhendajatega vedanud. „Tuleb tõdeda, et tutvused loevad ka tänapäeval,“ naeris ta olukorra üle, kus lahkunud juhendaja on soovitanud järgmist. Häid sõnu oli tal öelda ka praeguse juhendaja Marlene kohta: „Ta ei ole ainult laulude õpetaja, vaid ka suure südamega inimene.“ 2016. aasta lõpus esines ansambel Tartu raekojas, kus tehti ansamblist ka pilti. Laulavad Jelena Kudrjašova, Gerli Kangur, Vaike Lillemäe, Inga Vallandi, Ellen Paljak, Maila Jürgenson, Leo Leivokene, Olari Oidjärv ja Enno Jaanikson. Juhendab muidugi Marlene Leopard. Haiguse tõttu on ansambli tegevusest eemale jäänud Eve Lääts. Lõpetuseks lisan kontserdil kuulnud ilusa mõtte: maailmas on kaks asja, mille nimel tasub elada – need on raamatud ja muusika.

Ida-Eesti Pimedate Ühing jõuab ja teeb palju

Maimu Guzikova, ühingu esimees

Ida-Eesti Pimedate Ühing loodi 10. aprillil 1954 Narvas. Niisiis tähistasime eelmisel aastal ühingu 62. aastapäeva. Organisatsioon ühendab selle piirkonna pimeid ja vaegnägijaid. Praeguse seisuga on meil 171 liiget. Ühing püüab igati oma liikmeid aktiiveerida, toetada nende iseseisvat hakkamasaamist, pakkuda vajalikku teavet ning vaba aja veetmise võimalusi. Korraldame seminare, õppereise ning spordi- ja kultuuriüritusi. Tellime oma liikmetele heliraamatuid ja abivahendeid, samuti peame juubilare väikese meenega meeles.

2016. aasta oli meie jaoks tegus. Korraldasime 6 õppereisi: Peterburisse, Pihkvasse, Riiasse, Lõuna-Eestisse, Valamo saarele, Käsmusse. Õppereisidel vedame koos aega ja külastame muuseume. Need reisirid pakuvad inimestele palju rõõmu ja laiedavad silmaringi. Eelmisel aastal toimus ka kahepäevane infopäev Narva-Jõesuu spaahotellis Noorus. Kuulajad said ülevaate toetustest, töövõimereformist ja rehabilitatsiooniplaani koostamisest. Sealsamas Nooruse spaas käime igas kvartalis korra 20 inimese suuruse grupiga ujumas.

2016. aastal viisime läbi kaks seminari. Esimene käsitles Narva linna ja muuseumi ajalugu, teine andis ülevaate töövõimereformist. Käisime kultuurimajas Geneva kahel kontserdil. Samuti tähistasime valge kepi päeva ning toimus meeleolukas jõulupidu.

Väga tähtis oli ka see, et renoveerisime oma Narvas aadressil Jõesuu 27 tegutsuva ühingu hoone esifassaadi.

2016. aastal viisime läbi 2 volinike üldkogu ning 10 juhatuse koosolekut. Ühingu juhatuse on 6-liikmeline. Mina ise olen töötanud selle piirkonna pimedate ettevõttes (mille nime on vahepeal korduvalt muudetud) alates 16. septembrist 1966, seega juba 50 aastat. Alustasin lihtsa töölisenä ja 2002. aastast sain ühingu esimeheks. Aitäh kõigile aktiivsetele liikmetele ja toetajatele! Palju tervist ja hingejõudu kõigile Eesti nägemispuudega inimestele!

Kui kohtad nägemispuudega inimest

Kerli Tennosaar, Eesti Pimedate Liidu juhatuse assistent

Linnapildis ei kohta pimedat inimest just sageli. Paraku on linnaruumis palju takistusi, mis nägemispuudega inimese iseseisvat liiklemist ei soosi. Ameti- või teenindusasutuses töötav inimene võib pimedaga inimesega suurema tõenäosusega kokku puutuda, sest kõik asjatoimetused tuleb siiski ära teha. Kas iseseisvalt või saatja abiga. Ilmne on see, et pime inimene vajab igapäevasel toimetulekul kõrvalabi. Ja me kõik saame aidata. Eesti Pimedate Liit on koostanud voldiku „Kui kohtad nägemispuudega inimest”. Selle leiab meie veebilehelt.

Kui ta vainimene kohtub pimedaga inimesega ja tal puudub eelnev kogemus, muutub ta kohmetuks ja vaikib. Sellises olukorras on parim sõbralikult pimedaga inimese poole pöörduda. Kui ta ei reageeri, siis võib puudutada tema käsivart, et ta mõistaks, et räägitakse just temaga. Tuttavat pimedat inimest kohates tasub teda tervitada nimepidi ja segaduste vältimiseks igaks juhuks lisada, kes sa ise oled. Häälte virvarris võib pimedal inimesel olla keeruline häält ja inimest kokku viia.

Tihti peale hakatakse pimedaga inimesega rääkima tavalisest valjema häälega. Seda pole siiski tarvis teha, sest kuulumisega on pimedal inimesel tavaliselt kõik korras. Oluline on ka see, et pöördutaks otse pimedaga inimese, mitte tema saatja poole. See on mõistetav, et lihtsam on suhelda sellega, kellega saavutatakse silmside. Paraku tekitab selline käitumine pimedaga inimese jaoks kõrvalajäetuse tunde.

Kui sulle tundub, et pime inimene on teelt eksinud ja vajab abi, siis küsi seda temalt julgelt otse. Kui ta vastab eitavalt, siis ära suru oma abi peale. Pime inimene on harjunud liiklema valge kepi, juhtkoera või saatja abil. Abi võib ta vajada näiteks teeületusel, õige bussi, suuna, lifti või ukse leidmisel. Ära jäta teda üksi sõiduteele, käsipuudeta trepile või lahtise ukse lähedale, vaid saada ta ohutusse paika. Kui lahkud pimedaga inimese juurest, ütle talle seda kindlasti. Ära kardada, et ta on üksi täiesti abitu.

Pimedaga inimese saatmiseks ulata talle oma käsivars. Liikumine on sujuv, kui liigud ise poole sammu võrra eespool ja nägemispuudega inimene hoiab su käsivarrest kinni. Hoiata teda teel olevate takistuste, näiteks osaliselt avatud uste, puuokste, trepiastmete eest. Pimedat inimest aitab väga palju see, kui talle ümbritsevat kirjeldada. Mida konkreetsem ja detailsem kirjeldus on, seda rohkem on sellest pimedale inimesele rõõmu ja abi. Oluline on märkida sedagi, et kõnes võid vabalt kasutada sõnu „nägema“, „vaatama“, „lugema“ jms. Pimedad inimesed ei pea neid sõnu kuidagi kohatuteks.

Osa pimedaid inimesi kasutab liiklemiseks juhtkoera abi. Juhtkoer on eriettevalmistuse saanud sõbraliku loomuga töökoer, kes oskab nägemispuudega inimest marsruutidel õigesti ja ohutult juhtida. Samas on ta siiski koer, mitte masin.

Kes ei tahaks seda nunnut retriiverit paitada ja talle ehk vorstiviilugi anda! Tavainimesel on tähtis teada, et juhtkoerale ei või liigset tähelepanu osutada, sest see häirib koera tööd. See võib omakorda põhjustada juhtkoera kasutaja jaoks ohtliku olukorra.

Ka teenindusolukorras kehtib kõik eelöeldu. Pimeda inimese teenindamise puhul on veelgi olulisem avatud suhtlus ja abivalmidus. Kui tutvustad nägemispuudega inimesele mõnda eset, suuna ta käsi esemele või ulata see talle, et ta võiks eset kombata. Anna infot kauba hinna,omaduste ja värvi kohta. Rahaga toimetuleku pärast pole tarvis muretseda. Nii müntidel kui ka paberrahal on tunnused, mille järgi pimedad inimesed neid üksteisest eristada oskavad.

Kui teenindusasutus es kasutatakse häälteavituseta numbriautomaate, vajab nägemispuudega kasutaja klienditeenindaja abi. Vaegnägija jaoks peab infomaterjali tekst olemasoleva suuruse ja hea kontrastsusega ning matil taustal. Pimeda inimese puhul tuleks kasutada alternatiivseid infokandjaid (nt e-teksti, audioteksti, punktkirja). Tänapäeval on uskumatult suureks abiliseks nutitelefon. Paljud mobiilirakendused on nägemispuudega inimeste jaoks elutähtsad. Head näited on Uberi taksoteenus, BlindSquare, menüüd.ee.

Muuseumid ja näitused muudab kättesaadavamaks audiogiidid olemasolu, teatrietendused ja filmid saavad mõistetavamaks tänu kirjeldustõlkele. Muuseumide ja näituste puhul on pimeda inimese jaoks oluline võimalus vähemalt osa eksponaatide kompida.

Pimedat inimest pole vaja karta. Enamik neist on väga toredad ja sõbralikud inimesed. Põhiline nõuanne on olla ise avatud ja abivalmis. Kõik muu tuleb juba iseenesest või siis praktika käigus.

Raamatukogu veebis ja postkastis

Priit Kasepalu, Eesti Pimedate Raamatukogu teabejuht

Kas oskate nimetada raamatukogu, mille lugejaist vaid väike osa selles kohal on käinud? See on Eesti Pimedate Raamatukogu, mis asub Tallinnas majas lennuraja ja raudtee vahel suure magistraaltee ääres. Postiaadress on Suur-Sõjamäe 44a, 11415 Tallinn.

Mullu tunnustas Eesti Puuetega Inimeste Koda teiste seas ka Eesti Pimedate Raamatukogu aastaauhinnaga. Raamatukogu on enamikule pimedatest ja vaegnägemisega inimestest hästi tuttav. See teenindab nägemispuudega või mõne muu trükitud teksti lugemistakistava puude, häire või haigusega inimesi. Kindlasti on ka neid, kes pimedate raamatukogu teenuseid vajaksid, kuid ei ole veel lugejaks registreerunud.

Omaaegse Eesti Pimedate Ühingu loodud ja alates 2004. aastast riigieelarvelisena tegutseva raamatukogu olemasolu ei ole siiski alati enesestmõistetavaks peetud. Kahekümne aasta eest küsiti tõemeeli: „Miks on vaja heliajalehti, kui pereliikmed saavad pimedatele ise ajalehti ette lugeda? Miks on vaja pimedatele lastele punktkirjas õpikuid? Mida teeb pime inimene arvutiga?“.

Teenused on lugejatele tasuta

Lugejatel on kõige hõlpsam heliraamatuid ja -ajakirju alla laadida või voogedastusena kuulata ning e-raamatuid, e-ajalehti ning e-ajakirju lugeda

veebiraamatukogust www.veebiraamatukogu.ee. Selle kasutajaks saab registreeruda pärast pimedate raamatukogu lugejaks vormistamist.

Posti teel on võimalik laenata heliraamatuid, -ajalehti ja -ajakirju, samuti punktkirjas ning puuteraamatuid, e-raamatuid ning kirjeldustõlkega filme. Tellimuse saab esitada telefonitsi või e-kirjaga. Lugeja võib korraga laenata kuni viis heliraamatut. Enamik CDdel olevatest heliraamatutest laenutatakse mittetagastatavatena. Need saadetakse lugejatele vastavalt tellimusele postiga koju iga kahe nädala tagant ning neid raamatukogule tagastama ei pea. Soovijad saavad teavikuid laenata ka raamatukogus kohapeal.

Kuidas saab lugejaks registreeruda?

Eesti Pimedate Raamatukogu lugejaks registreerimiseks on vajalik esitada koos isikut tõendava dokumendiga tõend trükitud teksti lugemist takistava puude, häire või haiguse kohta. Alla 16-aastase lapse puhul on nõutav ka lapsevanema või hooldaja kirjalik nõusolek. Registreerimisavalduse ja lapsevanema või hooldaja nõusoleku vormi leiab raamatukogu kodulehelt www.epr.ee. Neil, kes soovivad, et registreerimisavaldus saadetakse postiga koju, tuleks helistada laenutustelefonile 674 8212 või kirjutada e-posti aadressile laenusus@epr.ee. Täidetud ja allkirjastatud registreerimisavalduse ning koopiad nõutud dokumentidest võib saata raamatukogule postiga. Digiallkirjaga avalduse ja dokumentide skaneeritud koopiad tuleks saata e-postiga aadressile laenusus@epr.ee. Palju meeldivaid tunde koos raamatutega!

Tartu Emajõe Kooli uus direktor on Kristel Mets

Intervjueeris Kerli Tennosaar

Haridus- ja Teadusministeerium on otsustanud Tartu Hiie kooli ja Tartu Emajõe kooli liita. Uut ühendatud kooli hakkab juhtima Kristel Mets. Uurisime, kes ta on ja mida ta on nõuks võtnud uues ametis kindlasti ära teha.

Milline on teie taust?

Olen üles kasvanud ja koolis käinud Tartus, kuigi mu juured on Põhja-Eestis. 1986. aastal asusin tööle Tartu Hiie kooli (sel ajal Tartu 1. Eriinternaatkool). Hiie koolis olen olnud sekretär, kasvataja, õpetaja, kasvatusvaldkonna juht. Vahepeal õppisin 5 aastat Tartu ülikoolis eripedagoogikat. Neli aastat olen töötanud ka Maarjamaa Hariduskollegiumis inglise keele õpetaja ja rehabilitatsioonimeeskonna eripedagoogina. Selles koolis õpivad raske psüühikahäirega lapsed.

Mis on praegu Emajõe kooli näitel nägemispuudega laste hariduses hästi?

Emajõe kool pakub nägemispuudega lastele peale üldhariduse võimalust omandada puudespetsiifikast tulenevaid oskusi. Nad õpivad orienteeruma ja iseseisvalt liikuma, punktkirja ja nägemise abivahendeid kasutama. Tänu väikestele õpperühmadele saab laste arendamisel lähtuda nende eripärast ning oskuste ja teadmiste tasemest. Kool on renoveeritud ning lastele on loodud niisugune õpi- ja toetuskeskkond, mis on nägemispuudega õppijale n-ö nähtav.

Millised on suurimad probleemid ja kuidas neid lahendada?

Emajõe koolis töötab pühendunud, motiveeritud ja kompetentne meeskond, kes õpilasi nende võimete kohaselt arendab. Paraku ei paku Eesti ülikoolid meelega lastega töötavatele spetsialistidele koolitust. Seetõttu tuleb töötajatel leida võimalusi ennast väljapool Eestit täiendada. See on aga kallis ning vaevanõudev. Teisena tooksin välja probleemi, et Eestis puudub ikka veel nägemispuudega õppijale kohandatud kutseõpe, kuigi mitu kutsehariduskeskust oleks valmis niisugust õpet korraldama.

Tavalasteaedadesse ja -koolidesse võetakse õppima nägemiskahjustusega lapsi, kuid seal ei ole spetsialiste, kes oskaksid niisuguste lastega tegelda. Teave nägemispuudega laste õppenõustamisest Tartu Emajõe Koolis ja Tallinna Heleni Koolis ei jõua sihtrühmani. Kuidas seda probleemi lahendada?

Kui teave ei jõua sihtrühmani, tuleb teavitussüsteemi arendada või vajadusel muuta. Kaasava hariduse kontseptsiooni seisukohalt on oluline hakata nägemispuudega lapsele erioskusi õpetama juba enne kooli. Sel juhul on lapsevanemal valik, millise kooli kasuks otsustada. Kahe õppeasutuse (Hiie kooli ja Emajõe kooli) ühinemisel luuakse kool-rehabilitatsiooni-kompetentsikeskus nägemis-, kuulmis- ja kommunikatsioonipuudega õpilastele üle kogu Eesti. Selles keskus on mitmekülgne, kaasava hariduse põhimõtetest lähtuvad ja õppija arengut toetavad tugisüsteemid, tänapäevane materiaalne baas ning pädev meeskond. Seal jagatakse tulevikus nõustamis- ja rehabilitatsiooniteenuste kaudu kogemus- ja teaduspõhist puudespetsiifilist oskusteavet lastele, lapsevanematele ja lastega töötavatele inimestele. Vajadusel nõustame lapse tugivõrgustikku tema elu- või õppekohas. See teave peaks olema kättesaadav eelkõige kooli veebilehe kaudu, samuti Rajaleidja keskuste, tugiliitude ning miks mitte otse spetsialistide ning perearstide kaudu.

Kas teie hinnangul võib Tartu Hiie kooli ja Tartu Emajõe kooli liitmine puudespetsiifilise hariduse kvaliteeti halvendada?

Mõisted „hea haridus“ ja „halb haridus“ on minu jaoks väga raskelt defineeritavad. Kumbki koolis pakutavad haridus- ja sotsiaalteenused ei kao ju kuhugi. Pigem võimaldab ressurside optimeerimine ning kompetentsi ja koostöö koondamine varasemat sekkumist ning õppureid igakülgelt arendada, et saavutada nende maksimaalne iseseisvus edaspidises elus.

Millisteks hindate kooli lõpetajate väljavaateid haridusteed jätkata ja tööd leida?

Kutseõppe probleemi sai juba mainitud. Ülioluline on rakendada eelõppekursusi ning rehabilitatsiooniprogrammides pakutavaid võimalusi, et meelega noortele Eesti kutseõppeasutustes õppimise võimalusi ning pakutavaid erialasid tutvustada. Loomulikult sõltub haridustee jätkamine eelkõige õppijast endast – tema huvidest, oskustest ning hakkamasaamisest. Tänapäevased kõrgetehnoloogilised abivahendid võimaldavad ka päris pimedal noorel õppida nii kutse- kui ka kõrgkoolis, vaid erialade valik on piiratum.

Juhtkoeraga avalikus ruumis

Kaili Mikk

Tõenäoliselt on valdav osa inimesi vähemalt kuulnud, kes on juhtkoer, isegi kui ta pole juhtkoera oma elus kohanud. Definitsiooni järgi on juhtkoer eriettevalmistuse

saanud sõbraliku loomuga tasakaalukas töökoer, kes oskab nägemispuudega inimest marsruutidel õigesti ja ohutult juhtida. Koer peab täitma jalakäijate liikluseeskirju ja viima inimese kõikidest takistustest mööda, et turvaliselt sihtkohta jõuda.

Eestis õpetatakse juhtkoeri välja Tartus Juht- ja Abikoerte Koolis ning Tallinnas Abikoerte Keskuses. Mõlemad koolituskeskused treenivad koeri kõikjal üle Eesti, kus inimene vaid koera vajab. Eestis tegutseb ka MTÜ Eesti Juhtkoerte Kasutajate Ühing, mis koondab oma ridadesse nägemispuudega inimesi, kes kasutavad juba väljaõpetatud juhtkoera. Ühing korraldab toredaid kokusaamisi nii õppepäevade raames kui ka lihtsalt vaba aja veetmise eesmärgil.

Sageli arvatakse, et vaesel juhtkoeral on väga raske elu. Kinnitan, et juhtkoer on küll töökoer, ent kui tal rakmeid tööriietusena ümber keha pole kinnitatud, elab ta oma tavalist rõõmsat koeraelu. Koer võtab tööd kui elu loomulikku osa.

Juhtkoerandus sai Eestis alguse umbes 25 aastat tagasi. Juhtkoeral kui töökoeral polnud siis veel laiemat seaduslikku kaitset. Oli juhuseid, kui juhtkoeraga pime inimene jäeti bussiuksesse, sest juhtkoeral polnud suukorvi! Tegelikult ei pea juhtkoeral suukorvi olema, sest see häirib tema tööd. Üks juhtkoera ülesannetest on pimedale inimesele mahapudenendud asju kätte ulatada. Samuti tuli minevikus ette, et juhtkoerakasutaja koos teda saatva truu karvase abilisega poe või söögikoha ukse taha tõsteti.

Küsitlesin pisteliselt juhtkoerakasutajaid, et teada saada, kuidas praegu olukord on. Võib möönda, et olukord on tunduvalt paremaks läinud. Enamasti suhtutakse panga, kaupluse, bussi, raviautuse või riigiasutuse uksest sisse astunud juhtkoerakasutajasse mõistvalt ja ollakse valmis abi pakkuma.

Juhtkoerakasutajad on tunnustanud mitme poeketi teenindust. Väga meeldiv on, et turvatöötajad tulevad ligi ja pakuvad abi. Üks pime inimene meenutas juhust, kui infoletist kutsuti saalitöötaja, et too aitaks tal koos koeraga poes ringi liikuda. Üks vaegnägija jättis kord koera poe ukse juurde ootama, et ise kaupluses vabamalt koos saatjaga ringi liikuda. Turvatöötaja aga ligines varsti ja ütles julgustavalt, et koera võib ka poodi kaasa võtta, koeral on muidu üksi kurb! Ka teised kauplusekülastajad on valmis abi pakkuma ja seda sageli palumata.

Rõõmustav on tõdeda, et hotellid-spaad on varmad juhtkoeri ilma suuremat lisatasu nõudmata võrustama. Söögikohadki on lahkesti valmis teenindama oma kallist karvast külalist ühe korraliku söömu veega. Teatris ja kinos võib samuti juhtkoera kohata.

Käisin selle artikli jaoks koos juhtkoeraga mitmes ametiasutuses ja ettevõttes.

Mingeid takistusi tõesti märgata ei olnud. Vajadusel piisas alati paarist selgitavast lausest, et tegemist on juhtkoeraga, kes saadab pimedat inimest.

Juhtkoerakasutajad, kellelt arvamust küsisin, olid siiralt rõõmsad ja kinnitasid energiliselt, et viimasel ajal on kõik väga hästi. Kui mõni klienditeenindaja ongi esialgu tõre, siis enamasti laheneb olukord üsna kenasti lihtsa ja vahetu suhtlemise toel. Üldjuhul teatakse, et juhtkoer tohib koos pimedaga inimesega avalikus ruumis liikuda. Välja koorus tõdemus, et takistuste puhul ei ole asi asutuse või ettevõtte suhtumises, vaid teadmatuses. Näiteks ei pruugi poe turvatöötaja juhtkoera kohe ära tunda. Kõik küsitletud kinnitasid, et arstikabinetti lubatakse alati ka koer. See on liigutav ja armas!

Üks juhtkoerakasutaja rõhutas väga, et koer on talle suhtlemisel suureks abiks. Enne koera saamist oli tal ebamugav kas või bussinumbrit küsida. Nüüd koos koeraga liikudes on igasugune piinlikkustunne kadunud. Koer annab omal moel enesekindlust olla sina ise. Loom maandab oma vahetul ja rikkumatul moel inimestevahelisi

pingeid. Koeraga koos on isegi äraeksimine kuidagi turvalisem, sest inimene pole ju ükski.

Kui töötav juhtkoer tohib kõikjal oma pimedada peremehega kaasas käia, siis kuidas on lood juhtkoera treeneriga? Juhtkoeri treenib teadupärast nägija treener. Tema käe all saab üks kena koerapreili või koeranoormees väljaõppe, kuidas tuleb hilisemas elus pimedada kaaslasega liigelda. Treener õpetab juhtkoeraõpilasele selgeks põhilised käitumisreeglid, teeb arusaadavaks mõisted (näiteks sebra, pink, uks, trepp, otsesuund) ja kuidas peab käituma, kui teel tulevad ette takistused. Samuti õpetab treener koerale avalikus ruumis käitumist. Aga kuidas oskab koer edaspidi oma peremeest poes käies riulite vahel liikumisel juhtida, kui teda pole treeningu käigus seda tegema õpetatud? On juhtunud, et nägijal treeneril ei lubata juhtkoeraga poodi siseneda, sest juhtkoeraga võib poes viibida vaid pime inimene.

On veel üks kurbnaljakas teema – allergia. Leidub üksikuid klienditeenindajaid, kes ei luba pimedal inimesel koos koeraga näiteks bussi või isegi sotsiaalosakonda siseneda. Teenindaja põhjendab, et kohe-kohe võib sisse astuda allergik, kellel tekib koerakarvade suhtes äge reaktsioon ja kes siis vastutab... Just nimelt – võib tulla, aga pole teada, kuna tuleb ja kas üldse!

Loomulikult ei vaidlusta juhtkoerakasutajad allergiaohtu. Me soovime sellega arvestada ja püüame anda endast parima, et mitte probleeme tekitada. Sageli jääb kahjuks mulje, et allergiat tuuakse lihtsalt ettekäändeks koera bussi või mis tahes muusse ruumi mitte lasta. Allergikute endiga suheldes on selgunud, et koerateema polegi nii valulik, nagu mõned mitteallergikud väidavad olevat.

Kord bussi sisenedes selgitasime bussijuhile, et meie koerad on rahulikud ja et läheme bussi tahaotsa. Seepeale käratas bussijuht, et mis vahet seal on, kus me istume, ilma rahata tahame ju niikuinii sõita! See juhtus mõni aeg tagasi ja niisuguseid vahejuhtumeid jääb õnneks aina vähemaks. Toonagi bussijuht mõne hetke pärast leebus ja vabandas ning võisime kenasti kõik oma sõidud ära sõita. Õnneks on inimeste teadlikkus kasvanud. Arvamust, et rakmed on koeral peal pakiraamina, pole enam ammu kuulda olnud. Vahel võib kuulda, kuidas lapsed asjalikult oma emmele-issile seletavad, mis tähendab, kui koeral on rakmed seljas ja et juhtkoer võib igal pool käia, isegi lasteaias!

Lõpetuseks tahan veel rõhutada, et töötavale juhtkoerale ei tohi liigset tähelepanu osutada. See juhib koera tähelepanu tööülesannetelt kõrvale ja võib juhtkoera kasutaja jaoks väga ohtliku olukorra põhjustada.

Milline veebileht on nägemispuudega inimesele ligipääsetav?

Artur Räpp

Nägemispuue on väga lai mõiste. Mõni inimene vajab lihtsalt veidi suuremat teksti, kui see veebilehtedel tavaks on. Mõni vajab arvutiga töötamiseks spetsiaalset ekraanisuurendusprogrammi. Pimesuse puhul ei aita ükski suurendus, et veebilehel liikuda ja sealt infot hankida. Viimasel juhul tuleb appi ekraanilugemisprogramm (ekraanilugeja). See muudab elektroonilise info sünteeskõneks või punktkirjaks.

Vaegnägija jaoks on veebileht ligipääsetavam, kui selle tegemisel on järgitud kolme põhimõtet.

- **Veebilehel olev tekst peab olema piisavalt suur. Kui kasutaja ise muudab mõõdukalt määralt teksti suurust, siis peab lehe kujundus jääma**

arusaadavaks ja visuaalselt nauditavaks. Kõik moodsad veebilehitejad pakuvad kasutajale võimalust teksti suurendada. Oluline on, et veebilehe tegemisel on sellega arvestatud.

- **Teksti värv peab tausta suhtes olema piisavalt kontrastne.** WCAG-standard (veebisisu ligipääsetavuse suunised) pakub teksti kontrastsuse hindamiseks valemit. WCAG A-taseme puhul peab taavateksti kontrastsus olema 4,5/1 ja suure teksti puhul 3,1/1. AA-taseme puhul esitatakse kontrastsusele suuremaid nõudmisi.
- **Veebilehe sisu või veebilehel navigeerimise seisukohast olulist infot ei tohi esitada vaid värvide abil.** Sõltumata kasutatavast värvilahendusest leidub ikka mõni kasutaja või tehniline lahendus, kelle/mille puhul läheb vaid värvide abil edasi antud info kaduma. Värvikombinatsiooni roheline-punane pimesus on üsna tuntud, kuid esineb ka teiste värvikombinatsioonide pimesust, kaasa arvatud täielik värvipimesus. Värviga edasi antud info dubleerivaks edastamiseks võib kasutada teistsugust fonti, rasvast või allajoonitud kirja, teistsugust tausta, raame või muud.

Lisaks eelnimetatud põhimõtetele peaks vaegnägija jaoks ligipääsetava veebilehe tegemisel silmas pidama järgmist. Veebilehel võiks vältida liikuva või lühikest aega nähtaval oleva teksti kasutamist, kui see pole info iseloomu tõttu vajalik (spordiuudised vms). Ettevaatlik tasub olla lahendustega, kus alamvalikud avanevad vaid hiire vastavale tekstile viimisel. Kui inimene näeb halvasti, võib ta hiirega sellesse kohta kogemata sattuda. Ootamatult avanenud valik võib olla eksitav, eriti kui inimene kasutab ekraanis suurendust. Sel juhul võib ekraanil nähtav tekst asendada hoopis millegi muuga ning kasutaja võib lehele ära eksida. Lehel olevad erineva rolliga piirkonnad peaksid olema tähistatud visuaalselt, hõlbustamaks nende tuvastamist. Kuna vaegnägev inimene loeb aeglasemalt kui ta valine lehe kasutaja, on oluline, et ta saaks lehe struktuurist ülevaate, ilma et ta peaks selleks pidevalt teksti lugema. Samal põhjusel – vähem lugemist ja kiirem lehekasutus – peaks lehe tekstilises sisuosas kasutama hoolikalt valitud pealkirju ja iga tekstiosa võiks alata järgneva osa ülevaate või kokkuvõttega.

Kõik eelnimetatu muudab lehe kasutamise kiiremaks ja hõlpsamaks ka hea nägemisega kasutaja jaoks, kuid vaegnägeva kasutaja puhul on efekt oluliselt suurem. Nende soovitude eiramine võib muuta veebilehe vaegnägija jaoks täiesti kasutamatuks.

Pimeda inimese jaoks on veebilehe mugavaks kasutamiseks vajalikud hoopis teistsugused asjad. Põhjus on selles, et ekraanilugeja, mida need inimesed arvutitööks kasutavad, ei analüüsi lehe värvi, fondi suurust või muud, et lehest ülevaadet saada ja lehelt olulisi kohti leida. Selleks kasutab tarkvara hoopis lehe koodi peidetud tähiseid ja lehe üldist ülesehitust. Näiteks ei saa ekraanilugeja aru, kui keset ekraani olev tekst on ülejäänud tekstist kaks korda suurem, rasvane ja kärtspunast värvi. Selleks et ekraanilugeja tuvastaks selle teksti pealkirjana, tuleb see tähistada HTML-standardi pealkirjasildi abil.

Ekraanilugemisprogrammiga arvuti kasutaja jaoks muudavad veebilehe oluliselt ligipääsetavamaks järgmised kolm soovitus:

- **Veebilehel olevale infole tuleb anda HTML-standardi vahendite abil semantiline tähendus.**
- **Veebilehe sisu seisukohast oluline visuaalne info tuleb edastada ka tekstiliselt.**

- **Leht peab olema kasutatav ka ainult klaviatuuri abil** (välja arvatud tegevused, nt joonistamine, mille puhul on muu sisestuskanal mõõdapääsmatu).

Nende kolme lühisoovituse kohta on kirjutatud palju pikki raamatuid, kuid püüan need siin põgusalt lahti kirjutada.

Kui veebilehel on tekst, mida kasutatakse pealkirjana, tuleb see ka lehe koodis tähistada pealkirjana. Kui lehel on ala, mille kaudu saab avada uusi lehti või teha muid tegevusi, peab selleni jõudma ka klaviatuuri abil. Niisugustele aladele peab olema antud tähendus, mis näitab, et see on vastav koht (link, nupp vms). Kui lehel on vormi välju, peavad neil olema selgitavad sildid ja need peavad olema vormi väljadega seotud. Kui lehel on pilte, millel on lehe sisu suhtes tähendus, peab pilt olema varustatud alternatiivse tekstiga. Kui pilt on vaid dekoratiivne, ei pea alternatiivset teksti olema. Lehe tiitel peaks kajastama võimalikult hästi lehe sisu ja võimaldama pimedatel kasutajatel jälgida oma asukohta lehestikus. Ja nii edasi. Kõige uuem standard (HTML 5) pakub lehe osadele tähenduse andmisel märksa laiemaid võimalusi kui varasemad standardid. Kõik moodsad veebilehitejad ja ekraanilugejad toetavad suuremat osa HTML 5 standardist. Sellegipoolest tasub kõigepealt kaaluda, ehk on kõige tavalisemad veebielemendid eesmärgi täitmiseks piisavad. Alles pärast seda, kui on selgunud, et vanematest standarditest ei piisa, võiks minna uuemate ja laiemate võimaluste juurde.

Tehes veebilehe ligipääsetavaks nii vaegnägevate kui ka pimedate kasutajate jaoks, muutub see paremaks ka mitme teise kasutajagrupi jaoks, vahel ka ootamatus kohas. Ekraanilugejate jaoks parem leht on parem ka otsimootorite jaoks, sest mõlemad otsivad lehelt teksti ja leheosi, mis annavad kõige paremini edasi lehe sisu. Tavapärasematest kasu saavatest gruppidest võib ära märkida kasutajad, kes ei ole veebi kasutamisel veel väga kogenud (eelis on selgelt tähistatud leht), inimesed, kelle jaoks pole leht tema emakeeles jne.

See oli vaid lühike ülevaade veebilehete ligipääsetavusest nägemispuudega inimeste jaoks. Kogu valdkonnaga enda kurssi viimine võtab küll natuke rohkem aega, kuid vajalike teadmiste praktikas kasutamine ei muuda sisuliselt veebilehe loomisele kuluvat aega. Kas tekst teha natuke tumedam või heledam, see on ju ühesuurune töö, küsimus on lihtsalt valikutes. Lisaks on Euroopa Liit vastu võtnud avaliku sektori asutuste veebilehete ligipääsetavust reguleeriva direktiivi, mis tuleb lähiaastatel rakendada ka Eestis. Niisiis tuleb veebitegijatel ja veebilehete tellijatel ligipääsetavuse teemaga kursis olla. Tulemuseks on parem maailm, kus nägemispuudega inimesed pääsevad infole hõlpsamalt ligi.

Peadpidi maailmas ehk „Vabandust, aga te pidite mind aitama!“

Jakob Rosin

Üks augustikuine hommik Londoni Gatwicki lennujaamas. Istun rongijaama ootepingil ja ootan, et lennujaama saatja mulle vastu tuleks ja saadaks mind teises terminalis asuva õige väravani. Lend peaks väljuma pooleteise tunni pärast, sestap ma suurelt ei muretse. Kui saatja saabub, on lennuki väljumiseni jäänud täpselt 40 minutit. Teise terminali jõudmiseks ja kohvri äraandmiseks on aega 5 minutit. Teen saatusliku vea, kui nõustun Easyjeti teenindajaga, et jäin lennule hiljaks, ning maksan 500 eurot uute lennupiletite eest. Täna selles olukorras olles keelduksin igasugustest väljaminekutest. On ju ilmselge, et jäin hiljaks lennujaama saatja, mitte iseenda süül.

Hilisem, ligi pool aastat kestnud kirjavahetus Easyjeti ja lennujaamaga olulisi tulemusi ei anna.

Tegelikult ei ole üksi reisimine mittenägija jaoks alati nii fataalne. Jah, ma olen oodanud saatjat, kes ilma minu aktiivse sekkumiseta vist iialgi poleks saabunud. Olen seda pidanud tegema nii Tallinna sadamas kui ka Tallinna bussijaamas. Kohale olen ma ühel või teisel moel alati siiski saanud. Kuidas asi teoorias käib?

Tahad sõita? No sõida! Euroopas on lennufirmad ja lennujaamad kohustatud tagama nägemispuudega inimesele abi ning saatja alates lennule registreerimise lauaast kuni sihtkohas järgmise transpordini. Ehk näiteks Tallinna lennujaamas alates lennule registreerimise letist kuni sihtkohas asuva lennujaama rongijaama platvormi / rongini või taksoni. Piletit broneerides küsib enamik lennufirmasid infot, kas reisija vajab abi. Olen abivajaduse märkinud ka siis, kui reisin seltskonnaga. Kord kinnitas mulle registreerimislaua töötaja, et puude olemasolu tuleb märkida ka siis, kui reisitakse koos seltskonnaga. Juhuks, kui lennuk alla kukub, teab personal, et pardal on näiteks liikumispuudega või nägemispuudega reisija. Vahemärkusena – selle nõude täitmisel ootab teid sihtkohas tõenäoliselt alati buss või elektrikäru. Üldiselt on see minu reisikaaslastele meeldinud – elektrikäruga saab ühest väravast teise sõita hulga kiiremini kui raskeid kohvreid järele vedades. Pärast pileti ostmist tuleb lennujaama jõudes lihtsalt paluda endale saatjat lennule registreerimise letist. Ka siis, kui lennule on eelnevalt juba internetis registreeritud. Ka seda võimalust olen usinalt kasutanud. Esiteks hoiab internetis registreeritud pilet kokku paberit, sest seda ei pea välja printima. Teiseks on mul hulga mugavam ja kiirem leida õige pilet üles nutitelefoni, kusjuures saan lugeda kogu infot alates väljumisväravast kuni lõpetades istekohaga lennukis. Kui palutud saatja on kohal, aitab ta reisija lennukisse ja õigele istmele – loomulikult ei tule saatja kaasa lendama. Samas on minu kohatud lennukipersonal siiani olnud väga abivalmis ja osanud hästi nägemispuudega inimesega suhelda. Mäletan olukorda, kui British Airwaysi lennule sisenedes tervitas stjuardess mind lausa nimepidi ning näitas, mismoodi kasutada tavalisest veidi erinevat kontrollpaneeli istmete juures. Kui lennuk maandub, ootab kohalik saatja juba vastas. Tavaliselt siseneb ta lennukisse siis, kui kõik teised reisijad on juba lahkunud. Saatja saadab sind, nagu juba öeldud, esimese transpordini lennujaamast ja kõik ongi hästi. Tuleb tunnustada, et eelkirjeldatud fataalseid olukordi mul rohkem pole ette tulnud ja kõik on sujunud ilusti.

Kui enamasti lubavad lennufirmad kõigil end interneti kaudu lennule registreerida, ei luba seda teha AirBaltic. See lennufirma palub erivajadusega reisijatel tulla lennujaamas registreerimislaua. See tähendab kogu seltskonnale vahel pikka ootust, sest järjekorrad venivad kohati lausa poole tunnisteks.

Ükskord tahtsin sõita Helsingisse tuttavale külla. Pikemalt mõtlemata astusin kesklinnas asuvasse Tallinki müügipunkti. „Ja siis mul oleks saatjat ka vaja,“ teatan pärast sihtkoha nimetamist. Teenindaja kohmetub, venitab pikalt „Jaaa-aahh...“ ja pöördub abi saamiseks kõrval istuva teenindaja poole. Paistab, et säärast palvet siin just tihti ei esitata. Viie minuti jagu arutist juhiste otsimist. Seejärel paar telefonikõnet kuhugi kontorisse. Veel neli minutit hiljem väljub printerist posu pabereid, mida peab kõiki täitma hakkama. Alates nimest, isikukoodist, vanusest, kodakondsusest kuni lõpetades sellega, mis kell ja kus täpselt saatjaga kohtuda soovitakse. Ja seda nii maa peal kui ka laeval. Kaks korda, esmalt Eesti, seejärel tagasisõiduks Helsingi poolel. Kümme minutit paberite täitmist.

Järgmisel hommikul pole muidugi saatjat seal, kus vaja. Helistan sadama infosse ja pärin aru. Tädi teisel pool ehmatab ära. Teatab, et laevale pealeminek lõpeb viie minuti pärast ja keegi kohe tuleb. Tulebki, aga tal on kaasas ratastool. Selgitan, et

saan hästi kõndida, aga kuna uks suletakse juba kahe minuti pärast, soostun erandi tegema ja ratastooli istuma. Selle peale kihutame läbi liftide, treppide ja koridoride laevale.

Sarnane probleem kordub ka Helsingist Eestisse naastes – saatjat ei ole mitte kusagil. Ainult et nüüd pole ka infonumbrit, millele helistada. Kui laeva sulgemiseni on kella järgi jäänud 10 minutit, asun hambaid kiristades, seljakotti seljas vedades ja valge kepiga ümbrust uurides ekspeditsioonile, mis mind ühel või teisel moel loodetavasti Eestisse viib. Lõpuks leian info. Probleemi selgitades ehmatan sel päeval juba teise infotöötaja poolsurnuks. Seekord pole tal isegi saatjat, keda kohale kutsuda. Õnneks päästab mind üks reisija, kes samale laevale suundub.

Ja viimane näide – Tallinna bussijaam. Lihtne Tartusse sõit. Selleks et saaksin bussijaamas abi, pean reisist 36 tundi ette teatama. Kahjuks puudub sel puhul internetis broneerimise võimalus, mistõttu helistan vajalikul numbril. Tundub, et segan seal istuvat töötajat, kuna tema hääletoon on pahane. Uurin, kas on võimalik saada saatjateenust kell 10 Tartusse väljuvale bussile. „No kui vaja, siis saab küll,“ vastatakse. Kell 9.45, täpselt kokkulepitud ajal, olen bussijaama ees, täpselt kokkulepitud kohas. Kokkuleppes ei pea aga kinni teine pool – bussijaam ja lubatud saatja. Asun viis minutit enne bussi väljumist uurimisretkele, et teada saada, kus mu saatja on. Saalis ringi uidates astub mulle vastu keegi bussijaama töötaja, kellele olukorda selgitan. Naisterahvas aitab mind bussile, ise samal ajal laiska turvameest kirudes.

Ma olen artiklis kirjeldanud peamiselt negatiivseid näiteid. Aga oleks tuua ka hulga positiivseid. Olen külastanud üksi mitu korda oma Londonis elavat sõpra, käinud sõpradel külas Soomes ja veidi ka Tartus. Hoolimata tagasilöökidest olen alati valmis üksi reisima. Mõni aeg tagasi olin valmis minema üksi Saksamaal toimuvale tehnoloogiakonverentsile.

Kõige selle juures on oluline öelda „Jah“. Kui ei saa, siis kuidagi ikka saab. Mind on päästnud aktiivsus. Ühe koha peal istumise asemel on mõttekam uurida, mis toimub, rääkida teiste reisijatega, otsida infotöötajat. Ja küll siis olukorrad lahenevad. Sest lõpuks saab sihtkohas või kodus õhtul pikali visates mõnuga ringutada ja mõelda, et elu on ikka kuradi vahva. Mingeid piire tegelikult ei ole. On ainult need, mille me ise endale seame.

Kes on optometrist?

Marilin Hango, Pro Optika optometrist

Optometrist on tervishoiu valdkonna spetsialist. Ta on võimeline iseseisvalt hakkama saama kõigega, mis puudutab inimese nägemisteravuse korrigeerimist ja tööd optikakaupluses. Ta kontrollib kliendi nägemisteravust ja väljastab prilli- või kontaktläätseresepti. Ta soovitab ja müüb prille, päikesepille, kontaktläätsi ja muid optilisi abivahendeid. Ta valmistab prille ja suudab teha nende pisiremonti. Samuti kuulub tema pädevusse prillide ja kontaktläätsede kandjate hilisem järelteenindus ja -kontroll. Optometristi igapäevatöö hõlmab ka nägemise abivahendeid vajava kliendi nõustamist ja vajadusel silmaarsti uuringule suunamist.

Optometrist on ekspert, kes lahendab nägemisprobleeme, mis tulenevad keskkonnast ja nõuavad teadmisi valguse, värvi taju ning vormitaju valdkonnas. Optometristid tegelevad põhiliselt nägemisteravuse korrigeerimisega, mitte silmade

raviga. Optomeetriat saab õppida Tallinna Tervishoiu Kõrgkoolis ning õpe kestab 3,5 aastat.

Optomeetri töö nõuab spetsiaalset tööruumi ja varustust. Töökeskkond peab vastama tervisekaitsenormidele, olema puhas ning varustatud nõuetekohase valgustuse ja abimaterjalidega (tabelid, aparatuur, prooviraamid, prooviklaaside komplekt). Prillide ja kontaktläätsede määramiseks kasutatakse tiptasemel tehnikat (foropter, projektor).

Palju segadust tekitab küsimus, mis vahe on optometristil ja silmaarstil. Millal tuleks pöörduda pigem optometristi ja millal silmaarsti poole?

Silmaarsti poole tuleks pöörduda järgmistel juhtudel:

- 3. eluaastal lapse nägemise kontrolliks;
- lapsele esimeste prillide määramiseks;
- silmahaiguse või selle kahtluse korral;
- 40-aastaselt vältimaks glaukoomi ning muude ealiste silmahaiguste tekke riski;
- 1. ja 2. tüüpi diabeedi korral;
- katarakti ehk hallkae korral.

Optometristi poole tuleks pöörduda järgmistel juhtudel:

- regulaarseks nägemiskontrolliks;
- prillide määramiseks;
- üle 12-aastase lapsega, kellel on juba prillid olemas;
- kui soovitakse kontaktläätsi;
- regulaarseks silmarõhu mõõtmiseks.

Lõpetuseks ka mõnest nägemisega seotud müüdist.

- Taskulambiga teki all lugemine otseselt ei kahjusta silmi, küll aga halb valgustus siiski väsitab neid.
- Ilma prillideta lugemine ei tee silmi haigeks, kuid väsitab rohkem kui õigete prillidega lugemine.
- Arvatakse, et kui lühinägevust korrigeeritakse maksimaalselt, siis muutuvad prillid kogu aeg kangemaks ja silmad selle võrra nõrgemaks (kõnekeeles laisaks). Nii see pole. Müoopia ehk lühinägevus suureneb niikaua, kuni inimese silm saavutab oma lõpliku suuruse ehk saab täiskasvanuks. Kindlasti ei vasta tõele arusaam, et kangemate prillide kandmisel harjuvad silmad sellega ära ja lühinägevus süveneb kiiremini. Oluline on kanda õigeid prille.
- Arvatakse, et nägemisvigu on võimalik silmaharjutuste abil kõrvaldada. Kahjuks mitte. Harjutused ei kahjusta silmi, kuid ei pööra ka juba toimunud protsesse tagasi.
- Nägemist ei riku arvutitöö iseenesest, vaid see, kui inimene arvutiga tööd tehes piisavalt ei puhka ja töötingimuste ohutust ei jälgi.

Pimedana juuksuris

Mirja Räpp

Asjaolu, et inimesed aeg-ajalt juuksuri juures käivad, ei pane kedagi imestusest kulmu kergitama. Imelikul kombel saab juuksuris alongi küllastamine hoopis teise lähenemisenurga, kui seda teeb nägemispuudega inimene. „Küll sa oled ikka tubli, ise

oled pime, aga käid isegi juuksuris,“ on kummaline lause, mida olen elus korduvalt kuulnud. Loomulikult käin ma korrapäraselt juuksuri juures ning sellel pole nägemise puudumisega mitte mingit seost. Võib-olla vaid tõsiasi, et ma ei saa juuksurialongi kohaleminemisega alati iseseisvalt hakkama ning pimesi omal käel juuste lõikamisega on samuti kehvad lood.

Sõltuvalt juuksurialongi asukohast lähen sinna nägijast saatjaga või iseseisvalt valge kepi abil teed kombates. Lihtsam on siis, kui inimene leiab n-õ oma enda juuksuri. Minu juuksur tunneb mind ja teab, millist lõikust ja soengut soovin. Samuti jõuavad juuksurialongi töötajad ajapikku pimedada kliendiga ära harjuda ning peavad teda igati normaalseks, ehkki väikeste eripäradega kliendiks. Esmakordselt mõnd uut juuksuritöökoda külastades varitseb oht, et juuksur pimedat inimest enda ees nähes veidi jahmub. Teenindaja hääletoonist saab kohe aru, et ta on segaduses. Kuidas lõigata juukseid või teha soengut kliendile, kes ise ei näe, mida tema juustega tehakse? Tegelikult on igati arusaadav, et tema jaoks on olukord himuäratav, ja klienti ei saa ju ära ka saata. Kui aga juuksur näeb, et pime inimene suudab talle kätte juhatatud juuksuritoolil kenasti istet võtta ning igati arusaadaval moel selgitada, mida tema juustega teha võiks, siis pinge üldjuhul langeb. Ma pole märganud, et juuksuril juuste lõikamise ajal käed väriseksid nii, et ähvardab oht koos juustega ka kõrvad kärbitud saada. Ka pime klient võib end nüüd vabaks lasta, sest temast on aru saadud ja temasse suhtutakse igati kenasti. Vahel juhtub nii, et juuksur konsulteerib lõikuse ja soengu asjus minu nägijast saatjaga ning jätab mind üldse kõrvaliseks isikuks. „Mis te arvate, kas ma lõikan tal siit lühemaks?“ uurib lõikaja eemalistuvalt saatjalt. Siinkohal on igati mõistlik viisakalt tähelepanu endale tõmmata ning selgitada, et küsimused ja kõhklused tuleb otse juuksuritoolis istujale suunata. Juuksehooldustoodete lõhn, töötajate ja klientide jutukatked ning minu enda juustega tegelevad juuksuri hoolitsatud käed on pimedada inimese jaoks pildid juuksurialongi atmosfäärist. Naljakas on teada, et otse minu vastas on tõenäoliselt suur peegel, aga mina ennast sellest ei näe. Kuidagi tobe on midagi nägemata peeglisse vahtida. Seetõttu ma ei oskagi vahel oma silmi kusagile suunata ning panen need lihtsalt kinni. Kogu aeg kinnisilmi istuda näib varsti samuti kentsakavõitu. Seega teen oma mitte midagi nägevad silmad siiski aeg-ajalt lahti ning üritan pilgu otse peeglisse suunata. Huvitav, mida juuksur minust küll mõtleb, käib vahetevahel peast läbi. Tunneb pimedale kaasa või haletseb? Vahel mõtlen juuksuris olles ning nähtamatusse peeglisse vaadates, et ehk ongi hea, et sealt oma peegelpilti näha ei saa. Hallid juuksekarvad ja sobimatu lõikusejoon jäävad nägemata. Juuksuritoolis istudes on vahel huvitav endale ette kujutada, milline juuksur ise välja näeb. Kas tal endal on ka kena soeng ning kui vana ta olla võiks? Pelgalt hääle järgi on vahel vanuse üle keeruline otsustada. Käärde lõikamise hääled annavad märku, kuidas väljakasvanud juuste varjust kena hoolitsatud lõikusejoon välja tuleb. Helide ja lõhnade järgi on põnev ära arvata, mida juuksur järgmiseks ette võtab. Kui lõikus, värvimine ja soeng viimaks valmis saavad, valdab kogu minu olemust isegi ilma lõpptulemust nägemata uus ja reibas tunne. Hoolitsatud välimus, mida silmaga näevad küll vaid teised ja mida ma ise vaid sisemiselt tajun, lisab enesekindlust ja elutahet. Inimesed käivad aeg-ajalt juuksuris, et kena ja hoolitsatud välja näha ning nägemispuudega inimene ei ole mingi erand.

Mari Tarand – suure südamega väike naine

Jakob Rosin

Mari Tarand on pikaajaline Eesti Raadio ajakirjanik. Ta on kuulajateni toonud tundide viisi keele- ja luulesaateid, aga ka näiteks laulupidude reportaaže. 2008. aastal Õhtulehele antud intervjuus ütleb Tarand, et tal on kahju, et ei näe enam sügisel metsa vahelduvaid värve. Möödunud aasta oktoobris kõneles Tarand nägemise kadumisest Eesti Pimedate Liidu aasta teo tänuüritusel. Ta tegi seda nii, et kogu saal oli tema sarmist ja sõnaseadmiskunast lummatud.

Mari Tarandi lemmiklilled tulbid ning kommikarp näpus, astume jaanuari keskpaigas Tarandite koduuksest sisse. Värskelt 76. sünnipäeva pidanud Mari astub meile rõõmsalt vastu. Esimesena jäävad kõrva tema ülihea diktsioon ning vaid talle iseloomulik intonatsioon. Üle 40 aasta raadiotööd on jätnud oma kingituse. Ja raadio on Tarandile südamesse jäänud siiani. „Hommikul läheb meil juba vara uni ära, nii et sageli hakkab hommik pool kuus hümniga pihta. Siis kuulan Vikerraadiost esimest ajaleheülevaadet. Aga seejärel keeran Klassikaraadio peale, sest see muusika on mulle vastu võetavam, vastab paremini eale,“ naerab ta.

Mari Tarand räägib, et igapäevaselt kohmitses ta kodus. Kord kuus käib ta väarikate ülikooli loengut kuulamas, ja hel kontsertidel, harvem teatris, kuulab audioraamatuid. Ta kiidab Eesti Pimedate Raamatukogu, kes on tootnud tuhandeid audioraamatuid nägemispuudega ning lugemisraskustega lugejaile. Tarand tunnustab raamatukogu valikuid. Vaadates raamatumüügi edetabeleid, milles figureerivad elulood ja esoteeriline kirjandus, on raamatukogul arvatavasti üsna keeruline valida välja just need raamatud, mis võimalikult paljudele lugejatele huvi pakuvad. Tarandil on hea meel, et audioraamatuna on välja antud näiteks Valdur Mikita „Lingvistiline mets“. „Seal on terved Ristikivi päevaraamatud. Ülemöödunud hooajal veetsin ma pikki tunde Aino Suitsu päevaraamatutega. Kumbki neist ei ole üldrahalik teos, milleta elada ei saaks. Aga need on meie kultuuris olulised ning huvitasid mind ja ma saingi neid lugeda.“

Raamatuid kuulab Tarand audioraamatute kuulamise seadme Victor Readeriga. „Suvel olin maal ja mul oli võetud vana ajalooline romaan, Ain Kalmuse muistse vabadusvõitluse aegne teos. Aiamaale peenraid rohima minnes võtsin mängija kaasa. See on nii kerge ja mõnus. Hea on ka see, et saab kuulamise peatada ja pärast samast kohast edasi kuulata,“ kiidab ta abivahendit. Just nimelt plaate, sest arvutiga Tarand kõige suurem sõber ei ole. „Arvuti astus minu ellu, kui meile raadiomajja tulid igaühele laua peale arvutid. Läksin ka algkursusele. Aga mul oli silm juba nii vilets. Jäin teistest maha, kuna ma ei jõudnud nii ruttu. Tegin kursuse läbi, nii et sain ikka oma postkasti vaadata ja kirju saata.“

Mari Tarandi raadiokarjäär algas juba lapsepõlves, lapseõpetaja rolliga. 1952. aastal, 11-aastasena oli vaja kord nädalas teadustada ja ette lugeda laste saadetud kirju. „Lasteraadio Kirjakast! Ülo ja Jüri Tuulik Saaremaalt kirjutavad, et nemad panid juba kuldnokapuurid üles, noh, umbes niimodi,“ toob ta näiteks. Aeg-ajalt tuli käia ka kuuldemängudes mängimas. Aga mõtet raadiosse tööle minna sel ajal veel ei tekkinud. „Ma tahtsin ikka näitlejaks saada,“ mõtles Tarand, tol ajal küll Mari Viiding. Ülikoolitee tõi ta siiski tagasi raadiosse, kus Mari praktikandina suviti noortesaateid valmistada aitas.

1963. aastal sai selgeks, et raadio vajab uuendust, ning vajati uusi töötajaid. Eesti Raadiosse värskelt ülikooli lõpetanud Mari Tarand koos oma kursusekaaslase Peeter Heinaga suunatigi. Tarand sattus lasteraadiosse tegema rubriiki „Kooliraadio“. „See pidi olema hariv või populaarteaduslik saade, mida teevad nii head jõud, et see on

veel parem kui oma õpetaja. Ja kujutad ette, et kogu kool kogunes saate ajal saali ning seda kuulati kõik koos,” räägib Tarand. Nii sattus ta toimetama näiteks Hillar Palametsa loetud ajaloosaateid “Keskaegses ülikoolis”. Toimetaja vastutas kogu saate sisu eest. Tol ajal tuli toimetajal mõelda välja kogu saateplaani ning see kirja panna. Saated olidki enamasti ette kirjutatud, isegi reportaaž. Stuudios oli eraldi inimene, kes intervjuud salvestas, pärast linti lõikas ja tagasi kokku liimis. Toimetaja ülesanne oli kõrval istuda ning öelda, kust mida lõigata. Tänapäeval käib salvestamine ning hilisem monteerimine ühe hiireklõpsuga.

Nii loodigi tasapisi uusi saateid juurde. Üleliidulises raadios toodi alati Eesti Raadiot esile edumeelse ja uusi vorme otsivana. Aga 1960ndatel hakati rohkem vaba ja loomingulist lähenemist hindama. „Ma mäletan, kui Valdo Pant käis Lõuna-Eestis reportaaži tegemas. Seda toodi hiljem praktikantidele näiteks, kuidas ta kirjeldab, kuidas ta metsas metskitsiega kohtus ja kohaliku taadikesega rääkis. See mõjus värskelt ja seda oodati,” räägib naine.

Hiljem tegi Mari Tarand saadet „Keelekõrv”. „Kui ma praegu teeks keelesaadet, oleks mul kindlasti veebileht, kus kõik saaksid arvamust avaldada ja vaielda. Aga tookord oli nii, et tunni aja jooksul pärast saadet võtsin inimeste kõnesid vastu,” meenutab Tarand. Kuidas suhtuda sellesse, et tänapäeval tungib kõnekeel aina enam ka raadioeetrisse? „Uudistesaadetes ja Rahvusringhäälingu ametlikus programmis peaks olema korrektne kirjakeel,” ütleb Tarand. „Aga mõne esineja murdepärasused on minu meelest ilusad. Mulle meeldivad väga murdesaadet, näiteks „Kihnu uudised” on üks mu lemmikuid.” Jäeb üle vaid nentida, et keel paratamatult muutub.

„Noorteprogrammis võib kindlasti vabamalt ja noortepärasemalt rääkida. Ja peabki. Kui mu lapselaps ütleb mulle tšau, ütlen ma ka tšau.” Mari Tarand rõhutab seda, et viisakas on öelda „Tere” ja „Head aega”. Ka ingliskeelsete sõnadega soovib ta piiri pidada ja otsida oma keele rikkuste seast sobivat vastet. Ta toob näiteks ühe inimese arvamuse, et eesti keeles polegi nii head sõna nagu *feeling* (ingl *feeling*). Mari Tarand vastas, et miks ei ole, on ju eestikeelsed sõnad tunne, meeleolu, õhustik, atmosfäär. Peale keelenõuannete on Mari Tarandilt õppida ka seda, kuidas eluraskuste kiuste jääda südamlikuks ja soojaks ning osata nautida muusikat ja kirjandust.

Ühe unistuse täitumise lugu

Doris Peucker

Mäletan, et juba varases lapsepõlves lugesin palju ning mõtlesin ka ise jutukesi ja salmikesi välja. Üle kõige unistasin siiski laulmisest. Olin vaimustunud, kui kauneid melodiasid on inimesed võimelised looma. Tahtsin ka midagi sellist osata. Sõbranna eeskujul läksin muusikakooli klaverit õppima, aga et ma ei suutnud oma sõmi piisavalt nobedalt liigutada, kestis minu n-ö klaverimängukarjäär kõigest 3 õppeaastat. Siiski omandasin muusikakoolist nooditundmise algtaseme. See tähendab, et ma vähemalt tunnen kuigivõrd noodikirja (oskan kartuleid nõõrile ritta seada, nagu ise naeran), ja tean, kus mingi noot klaveril asub.

Aastal 1995 võtsin julguse kokku ja otsustasin oma luuletused avaldada. Ma ei teinud seda siiski oma nime all, kasutasin pseudonüümi Maria Elise. Nii sündiski luulekogu „Valged väljad”. Rõõmsa üllatusena avastas, et inimestele meeldivad minu luuleread.

1999. aastal ühinesin Saaremaa Puuetega Inimeste Koja ansambliga Viu. Lisaks laulmisele tegin meie juhendajate palvel aeg-ajalt mõnele laulule sõnu juurde.

Positiivselt tagasisidest innustust saanuna avaldasin aastal 2000 Maria Elise nime all veel ühe luulekogu – „Eluteater”. Samas ei suutnud ma kiusatusele vastu panna ja asusin mõningaid oma luuletusi viisistama, kõrvus kõlmas ühe muusikaõpetaja väide, et igast luuletusest saab laulu teha. Tõestasin iseendale, et saabki! Paraku olid viisid ainult minu peas, sest noodi kirjutamiseks jäid minu 3 klassi muusikakooli ilmselgelt väheseks. Palusin meie ansambli juhendajalt noodikirjutamisel abi. Nii saigi avalikuks, et laule kirjutati. Meie juhendajail tuli mõte Vabariiklikul Puuetega Inimeste Kultuurifestivalil Viljandis peale ansambel Viu kava esitada ka minu autorikava. Laulsid Marju Saar, Riivo Saar ja mina. Laulude seaded tegid ja laule saatsid Avo Levisto ja Riivo Saar. Laulude vahele lugesin oma luuletusi. Publik võttis kava soojalt vastu ja žürii pidas seda eripreemia vääriliseks. Eriti meeldis neile laul „Loomine”, mis valiti kultuurifestivali lauluks. Aasta siis oli vist 2005. See oli hetk, mil minus sündis tuline igatsus salvestada oma laulud plaadile. Positiivsetest emotsioonidest tiivustatuna lausa pakatasin loomistuhinast! Sündisid uued laulud ja nüüd ei viisistanud ma ainult oma luuletusi, vaid sündisid meloodiad koos sõnadega. Sain endale arvutisse muusikakirjutamise programmi, nii sain oma laulud ise nooti panna.

On üks tore ütlemine: „Kui inimene hakkab plaane tegema, siis Jumal naerab”. Täpselt nii läks ka minu plaaditegemisega. Ometi ei matnud ma oma unistust maha! Mõte, et minu laulud lihtsalt kaovad, oli täiesti talumatu.

Minu hea tuttava Ellen Teemuse julgustusel asusin möödunud aasta suvel taas otsustavalt tegutsema. Pöördusin Väino Uibo poole, kes Saaremaa teatris aeg-ajalt lavastab. Tema tutvustas mulle Rein Randa, kelle kodustuudios laulud salvestada. Väino oli ka see, kelle mõte oli laulude vahele luuletusi lugeda, ja ta kutsus kampa Andres Otsa. Töö läkski käima! Hoogu lisas juurde seegi, et võitsin Kuressaare Loomesuvila korraldatud konkursil plaadi tegemiseks stipendiumi. Pärast peaaegu pooleaastast tihedat tööd saigi minu unistus teoks – 21. detsembril 2016 nägi ilmavalgust minu esimene CD nimega „Mõtisklus”! Siinkohal tahan öelda ühe targa mehe sõnad: „Kui sul on lõpuks käes see, mida oled igatsenud, pole enam tähtis, kui kaua ootama pidid!”.

Olen lõpmata tänulik inimestele, kellelta seda plaati poleks sündinud: Avo Levisto, Rein Rand, Marju ja Riivo Saar, Väino Uibo, Andres Ots, Aleksander Ots ja Erik Lill. Ain Vares tegi plaadikujunduse, kasutades minu poja Karl-Mihkel Truu tehtud fotosid. Minu plaate saab osta Eesti Pimedate Liidu kontorist (10 euro eest) ning Apollo ja Rahva Raamatu poodidest (12 euro eest). Samuti saab plaati laenata Eesti Pimedate Raamatukogust. Kui ostate plaadi, annetate 1 euro Saaremaa puuetega inimeste kultuuritegevuse heaks. Minu luuletusi saate lugeda veebilehelt www.doris.planet.ee. Julgustan kõiki unistama ja uskuma, et unistused kord täituvad.

Sul on ju püksilukk lahti!

Kaili Mikk

Kord osalesin ühel koolitusel, kus oli hulganisti rahvast. Kohaletulnud olid väikesesse ruumi istuma seatud nõnda, nagu ikka enamasti koolitustel tehakse: toolid rittapandult kõrvuti ja read kenasti üksteise taga. Korraga, keset aktiivset keskustelu, kummardus mu kõrva juurde üks kena daam ja sosistas mulle vaikselt, et kuule, sul on püksilukk lahti... Oi, häbi oli!

Kuna ma olen tavaliselt kõikjal koos oma juhtkoeraga, siis valin mis tahes ruumis võimalikult nurgasoleva koha. Olin veendunud, et istun ka seekord üsna nurgas. Ega ole rahulik istuda, teades, et riided on häbiväärselt korrast ära! Tõusingi korraks püsti, et püksilukk sulgeda. Keerasin end seda tehes viisakalt seina poole ja seadsin oma rõivad korda.

Mõne aja pärast anti kokkutulnud koolitatavaile sõna. Selgus, et suund, kuhu mina end olin pükste kohendamiseks keernud, oli tihedalt meesisikuid täis. Seekord oli juhtunud sedapidi, et tulin kohale üsna täpseks algusajaks ja koht, kus ma tavaliselt istun, oli juba võetud. Kenad inimesed olid mu kiiresti ja turvaliselt kohale juhatanud ning ma ei küsinud üle, kus ma täpselt istun. Nii olin küll peaaegu seina ääres, kuid mu seljataga oli veel üksjagu inimesi istumas. Olgu veel öeldud, et koolitusel polnud peale minu ühtki vaegnägijat ega pimedat!

Miks need tabletid küll ei aita?

Mirja Räpp

Kui põiepõletiku tunnused mulle ühel päeval endast taas elumärke saatma hakkasid, teadsin juba, et tuleb otsekohe vasturünnakule asuda. Taoline olukord polnud mulle võõras ning olin seega hästi ette valmistatud. Otsisingi otsekohe lehe põiepõletikuvastaste tablettidega välja. Neid leida ei olnud raske, sest teadsin hästi, millised need sõrmega katsudes olema peavad ning kus asuvad. Käekotis oli mul igaks juhuks vajalik tabletileht alati kaasas. Näppude vahel katsudes tundusidki need igati õige kujuga olevat. Üldjuhul on need algavale põletikule päris hea vasturünnaku andnud ning mõne päevaga on haigus taganema hakanud. Sel korral ei tahtnud aga haigusnähtud kuidagi taandumismärke ilmutada, kuigi olin juba mitu lehte tablette alla neelanud.

Tabletid said otsa, kuid põiepõletik mitte. Nii palusingi ühel päeval elukaaslasel neid apteegist juurde muretseda. Ilmselt läheb sedapuhku tarvis pikemat ravikuuri, arutlesin endamisi. Nägijast elukaaslane uuris veidi kahtlevalt, kuidas mul need põietabletid siis otsas saavad olla. Tema märganud pea tervet karpi alles hiljuti kapiriiulil. Näitasin siis talle viimast tühjaks saanud lehte, kust ma just äsja viimased tabletid olin välja vajutanud ning veega alla neelanud. Otsas mis otsas. Elukaaslane vaatas tühja tabletilehte ning hakkas naerma. Ilmnes, et olin põiepõletikku sel korral ravinud hoopis kirsimaitseliste kurgupastillidega. Välimuselt olidki mõlemad üsna sarnased ning kiiresti veega alla neelates ju rohu maitsesest suurt midagi aru ei saa. Õnneks oli tegemist siiski ohutute kurguraviks mõeldud imemistablettidega, mis küll põiepõletiku vastu ei aidanud, kuid tervisele ohtlikud ka ei olnud.